

DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA A LA GENERALITAT REPUBLICANA (1914-1933). LES PRIMERES INSTITUCIONS POLÍTIQUES AUTÒCTONES DE LA CONTEMPORANEÏTAT

ENRIC PUJOL

Universitat Autònoma de Barcelona

Article lliurat el 14 de maig de 2014. Acceptat el 7 de juliol de 2014

RESUM

El segle xx català es va caracteritzar per la construcció d'institucions polítiques pròpies, per primer cop d'ençà de 1714. La primera fou la Mancomunitat de Catalunya, creada oficialment el 1914 i liquidada amb la instauració de la dictadura del Primo de Rivera. Tot i que tingué unes atribucions polítiques molt limitades, adquirí un alt valor simbòlic: el d'un autogovern català. La segona institució, amb molt més pes polític, fou la Generalitat de Catalunya de 1931, hereva directa de la República catalana declarada per Francesc Macià el 14 d'abril d'aquell any. L'obtenció d'un règim polític propi no fou, però, un camí gens fàcil.

PARAULES CLAU

Catalanisme polític, Mancomunitat de Catalunya, republicanisme català, República catalana, Generalitat de Catalunya, Estatut de Núria, Estatut de 1932.

From the Mancomunitat of Catalonia to the republican Generalitat (1914-1933). Catalonia's first political institutions of the modern era

ABSTRACT

The 20th century was characterised by the creation of separate political institutions for Catalonia for the first time since 1714. The first was the

Mancomunitat de Catalunya (the 'joint community' of Catalonia), officially set up in 1914 and dissolved on the establishment of Primo de Rivera's dictatorship. In spite of having very limited political powers, this acquired great symbolic value: that of Catalan self-government. The second institution, with much more political weight, was the Generalitat de Catalunya of 1931, an assembly directly inherited from the Catalan Republic declared by Francesc Macià on the 14th of April that year. It was, however, no easy task for Catalonia to secure its own political regime.

KEYWORDS

Catalan nationalism, Mancomunitat de Catalunya, Catalan republicanism, Catalan Republic, Generalitat de Catalunya, Statute of Núria, 1932 Statute.

PLANTEJAMENT INICIAL

La segona meitat del segle XIX pot ser vist com un llarg intent d'aconseguir, per part d'un sector mol ampli de la societat catalana del moment, un estat liberal espanyol que contemplés la plurinacionalitat que existia en el seu si. Calia, doncs, assolir un estat «federal» o «federalitzant» que s'havia de poder instaurar quan caigués la monarquia borbònica, concebuda per molts –sobretot pels republicans catalans de l'època– com a font del centralisme i l'uniformisme estatista. L'experiència no reeixida del Sexenni Democràtic i de la breu Primera República espanyola féu que, durant l'etapa de la Restauració borbònica, hi hagués un replantejament estratègic profund. Fou aleshores que es consolidà el catalanisme polític modern amb una diversitat de tendències polítiques –que abastava un ampli espectre de dreta a esquerra– que va començar a propugnar la creació d'instàncies de poder autòcton que no existien des de 1714. El final de segle XIX, amb el desastre colonial de 1898, constituí la gran oportunitat perquè aquest catalanisme esdevingués, amb l'inici de la nova centúria, un moviment de masses capaç de conquerir cotes de poder importants.

Així, doncs, fins a principis del segle XX no trobarem institucions polítiques catalanes amb la clara voluntat de constituir un veritable autogovern. La primera d'aquestes institucions fou la Mancomunitat de Catalunya, creada oficialment el 1914 i liquidada amb la instauració de la dictadura del Primo de

Rivera. La segona, amb molt més pes polític, fou la Generalitat de Catalunya de 1931, hereva directa, com veurem, de la República catalana declarada per Francesc Macià. I que, recordem-ho, és també l'antecedent directe de l'actual. El present article se centra en la configuració de la primera d'aquestes institucions –de la qual el 2014 se'n va commemorar el centenari– i en el procés seguit per assolir la segona, que arribà a unes cotes més grans de poder polític.

LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, PRIMER AUTOGOVERN CATALÀ MODERN

Malgrat les evidents limitacions de competències de la Mancomunitat, que no anaven més enllà de les que tenien les quatre diputacions provincials que la integraven, va aconseguir un paper polític de primer ordre. No tan sols féu una feina molt destacada en diferents àmbits, sinó que adquirí un valor simbòlic extraordinari: el d'un autogovern català.¹ No en va fou la primera institució autòctona de caire polític que es creà d'ençà del segle XVIII. Si la caiguda de Barcelona de 1714 pot ser presa com a data de l'enfonsament de les estructures d'estat del Principat de Catalunya, la constitució de la Mancomunitat, dos-cents anys després, podria ser considerada com l'inici d'una represa institucional esperançadora.

La constitució oficial de la Mancomunitat de Catalunya l'any 1914 fou la culminació d'un procés que s'havia iniciat set anys abans, el 1907, amb el triomf de Solidaritat Catalana. Aquesta coalició possibilità que Enric Prat de la Riba, líder de la Lliga Regionalista, arribés a ser president de la Diputació de Barcelona, el març d'aquell 1907, per 25 vots a favor, 10 en blanc –dels partits dinàstics– i un de nul. Des d'aquest organisme es començaren a bastir uns equipaments i serveis que semblaven propis d'un estat i que, posteriorment, la Mancomunitat desenvolupà i amplià. Un dels més emblemàtics fou l'Institut d'Estudis Catalans, la principal institució d'alta cultura d'aleshores i d'ara, que

1. Encara avui, la principal monografia sobre l'organisme és la d'Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, Proa, 1996. Vegeu també Albert BALCELLS, «L'inici de la Mancomunitat de Catalunya el 6 d'abril de 1914. Un programa de modernització i d'integració cultural de la nacionalitat», a Josep M. FIGUERES (ed.), *Grans moments de la història de Catalunya*, Barcelona, Base, 2006, p. 95-117.

es constituí ja el 1907.² Hi hagué, per tant, un període de set anys durant els quals la Diputació barcelonina va exercir com un autogovern *de facto*.

La crisi de la coalició Solidaritat Catalana, a causa de les dissensions entre la dreta i l'esquerra i de l'esclat de la Setmana Tràgica (1909), va amenaçar l'avenç cap a l'autogovern, que era el gran objectiu comú del catalanisme polític. El 1911, però, es va poder recompondre un bloc catalanista molt ampli en favor de la possibilitat de mancomunar diputacions. I el 1913 un decret del govern espanyol del 18 de desembre d'aquell any va permetre aquesta possibilitat. No era pas una llei que afectés només el Principat de Catalunya, sinó que s'estenia al conjunt de l'Estat espanyol. Però, com que ningú més no s'acollí a aquesta mesura, la mancomunitat catalana va prendre un relleu extraordinari. Els dirigents catalanistes, i Prat de la Riba en primer lloc, eren ben conscients de les limitacions existents i del fet que no es tractava ni tan sols d'una veritable descentralització administrativa. Però van aconseguir impulsar una obra d'una gran ambició política que féu que adquirís un alt valor simbòlic.

El paper capdavanter de tot el procés el va dur la Lliga Regionalista, que no tenia, però, la majoria absoluta. Així, en la primera Assemblea de la Mancomunitat del 6 d'abril de 1914 fou elegit president Prat de la Riba per 80 vots a favor i 6 en blanc, perquè hi votaren a favor totes les formacions que havien donat suport a la creació de la Mancomunitat. Al marge de la Lliga Regionalista, també ho feren els republicans catalanistes i els partits dinàstics liberals i conservadors (amb l'excepció de 2 diputats que s'abstingueren). L'única oposició provenia dels lerrouxistes del Partit Radical. En aquest context, no ha de sobtar que Prat, durant el desplegament de la Mancomunitat, sovint situés, en llocs de responsabilitat, personalitats que no eren de la seva mateixa corda política.³

LES GRANS ETAPES DEL GOVERN DE LA MANCOMUNITAT

Els set anys primers, com ja s'ha dit, la Diputació de Barcelona començà a actuar ja amb una clara vocació de veritable govern català i no fou fins al 1914

2. Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Volum I, 1907-1942*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2002.

3. Enric PUJOL, «Funcionament i obra realitzada. El dia a dia d'una obra modernitzadora», *Cultura(s)*, suplement monogràfic de *La Vanguardia* (2 d'abril de 2014), p. 12-13.

que es reconegué oficialment la Mancomunitat. A part d'aquestes dues grans etapes, posteriorment, se succeïren d'altres esdeveniments que marcaren la trajectòria de la institució.

La mort de Prat de la Riba el 1917, a causa d'una malaltia, fou un d'aquests fets rellevants. Morí als 47 anys, en el moment àlgid del seu prestigi, i això possibilità una certa mitificació de la seva figura.⁴ El filòsof Eugeni d'Ors, que fou un dels principals definidors del moviment noucentista i que tingué un paper clau en la configuració de la política cultural de la Mancomunitat, digué d'ell que era «el seny ordenador de Catalunya». Evidenciava així la valuosa aportació que féu en la constitució de l'estat regional. Però Prat, a més d'un gran gestor polític, fou també un teòric de primera magnitud, ja que fou l'autor del llibre *La nacionalitat catalana* (1906). L'obra esdevingué un veritable clàssic, ja que s'hi feia una aportació fonamental que fou assumida per la totalitat del catalanisme polític, tant de dretes com d'esquerres: una cosa és la nació i l'altra, l'estat. Catalunya és la sola pàtria. Espanya és l'estat.⁵

El substitut de Prat fou Josep Puig i Cadafalch, que va haver de fer front a uns moments ben complicats, com la crisi de 1917 i el fracàs de la campanya per obtenir un estatut d'autonomia de 1918-1919.⁶ Al costat d'aquestes convulsions polítiques s'hi sumaren les socials, que cresqueren a partir del final de la Guerra Mundial i que revestiren una especial virulència durant el període 1919-1920, quan es multiplicà el nombre d'atemptats i víctimes mortals. Durant la

4. La bibliografia sobre Enric Prat de la Riba comença a tenir un volum considerable. Entre les aportacions més recents, destaquem: Manuel PÉREZ NESPEREIRA, *Enric Prat de la Riba. Nacionalisme i formació d'un estat català*, Barcelona, Base, 2007; Giovanni C. CATTINI, *Prat de la Riba i la historiografia catalana*, Catarroja i Barcelona, Afers, 2008; i *Enric Prat de la Riba. Ahir i avui*, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona, 2009.

5. Afortunadament, ara podem comptar amb els volums de l'*Obra completa* d'Enric PRAT DE LA RIBA (a cura d'Albert Balcells i Josep M. Ainaud de Lasarte), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans i Proa, 1998-2000.

6. La importància de la figura de Puig i Cadafalch ha començat a ser posada en relleu gràcies a l'impuls d'Albert Balcells, que fou l'impulsor d'unes jornades científiques organitzades per l'Institut d'Estudis Catalans el 15 i 16 de novembre de 2001 a Barcelona. Vegeu Albert BALCELLS (ed.), *Puig i Cadafalch i la Catalunya contemporània*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2003. Pel que fa a la campanya per l'autonomia, vegeu Albert BALCELLS, *El projecte d'autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*, Barcelona, Parlament de Catalunya, 2010 i Enric PUJOL, «L'estatut que no va poder ser (1918-1919)», *Revista de Catalunya*, núm. extraordinari (2014/1), p. 219-229.

presidència de Puig es produí, el 1920, la transferència de competències a la Mancomunitat, cedides per part de totes les diputacions de Catalunya. Aquesta fita era molt important des d'una perspectiva de gestió interna de l'entitat, ja que no tan sols li permetia incrementar serveis i recursos, sinó que facilitava encara més una política d'integració del conjunt del territori del Principat. Però la mesura no tingué la transcendència pública que era d'esperar per la greu situació de guerra social que es vivia aleshores.

La dictadura de Primo de Rivera, instaurada el 1923, marcà un altre punt d'inflexió en la vida de la Mancomunitat: el de la seva desnaturalització. Tot i el suport inicial de Puig i d'altres dirigents de la Lliga, la dictadura emprengué una actitud clarament anticatalana i finalment optà, el 1925, per liquidar la institució.⁷

No podem fer aquí, per raons de temps, un balanç minuciós de l'obra realitzada, però sí que podem assenyalar que les realitzacions més brillants de la Mancomunitat foren en els àmbits de la cultura i la llengua, en determinats serveis públics, en el que en podríem dir la modernització del Principat i, sobretot, en l'articulació conjunta del territori. Aquest darrer punt era d'una importància extraordinària, ja que la divisió provincial de 1833 havia establert unes divisions administratives que desdibuixaven completament la noció que el Principat fos un conjunt coherent. El fet que existís una administració conjunta de tot el territori era un fet molt rellevant. Pensem que ni el País Valencià ni les Illes no pogueren comptar aleshores amb una institució similar i que no tingueren un organisme de caràcter administratiu i polític que tractés de manera conjunta els territoris que les integren fins al sistema autonòmic postfranquista, en les darreres dècades del segle xx.

DE LA DICTADURA A LA REPÚBLICA

Les contradiccions de la dictadura primoriverista, la pressió opositora i el context econòmic desfavorable motivaren la crisi del règim, fins al punt que Primo de Rivera fou obligat a dimitir pel rei el gener de 1930, en un intent de preservar la monarquia del desprestigi en què havia caigut el Directori. Ni tan sols l'èxit de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 va poder ser capita-

7. Josep M. ROIG I ROSICH, *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

litzat pel dictador.⁸ El general Dámaso Berenguer encapçalà el que popularment fou conegut per *la Dictablanda*, i finalment es va veure forçat a convocar unes eleccions per trobar una sortida a la crisi del règim. Abans que unes eleccions legislatives se'n convocaren unes de municipals per al mes d'abril de 1931 que, pel seu caràcter més administratiu, no semblaven tan perilloses per a la preservació del mateix sistema de la Restauració.

Els diferents grups polítics ja entraren en acció d'ençà del nomenament de Berenguer. La CNT es va poder reorganitzar, ja des de l'abril de 1930, sota la direcció d'Àngel Pestaña, que féu créixer ràpidament la seva influència per damunt del Sindicat Lliure i de la UGT –que, a l'empara del règim dictatorial, havien crescut molt. L'agost de 1930 va tenir lloc l'anomenat Pacte de Sant Sebastià. Representats del catalanisme esquerrà –d'Estat Català i dels dos sectors en què s'havia dividit Acció Catalana el 1927– es reuniren en aquesta capital basca amb republicans i socialistes espanyols per arribar a un acord per forçar un canvi de règim, segons el qual Catalunya obtindria una autonomia si es proclamava una república a l'Estat espanyol.

Ja en la imminència electoral, el març de 1931, va tenir lloc la fundació d'un nou partit, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), durant la celebració de la Conferència d'Esquerres Catalanes. Era resultat de la fusió de l'Estat Català de Francesc Macià, el Partit Republicà Català de Lluís Companys, el grup al voltant del setmanari *L'Opinió* i tot un entramat d'organitzacions republicanes i catalanistes molt ben estructurat i repartit pel conjunt de Principat.⁹

En aquells moments fundacionals no hi hagué gaire expectació per la constitució del nou grup, ja que tots els analistes de l'època preveien que la disputa electoral se centraria en dos altres partits. Un era de dretes, la Lliga, que havia

8. Pel que fa al període final de la dictadura i l'inici del règim republicà, ara podem comptar, en versió catalana, amb les cròniques que Ferran Soldevila va escriure sota pseudònim per al *Journal de Genève* i per al *Bulletin of Spanish Studies*. Vegeu Ferran SOLDEVILA, *Entre la dictadura i la revolució*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.

9. D'entre la bibliografia existent sobre aquest partit destaquem: Anna SALLÉS, *Quan Catalunya era d'esquerra*, Barcelona, Edicions 62, 1976; M. Dolores IVERN, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989; *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*, Barcelona, Columna, 2001; Joan B. CULLA, *Esquerra Republicana de Catalunya 1931-2012. Una història política*, Barcelona, La Campana, 2013. Sobre les dificultats de constituir una opció catalanista republicana i d'esquerres, Santiago IzQUIERDO, *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres 1904-1931*, Catarroja i Barcelona, Afers, 2006.

mantingut una posició preeminent gairebé des de principis de segle i no plantejava un canvi de règim, cosa per la qual era vista com la candidatura oficial monàrquica. I l'altre era un partit de centreesquerra, Acció Catalana, que era explícitament republicà i havia tingut molt bons resultats immediatament abans de la instauració de la dictadura.

Contra tot pronòstic, la victòria electoral en les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 fou per a ERC, liderada per Macià, que formà coalició amb la Unió Socialista de Catalunya de Manuel Serra i Moret, creada el 1923. Al País Valencià també guanyà la coalició antimonàrquica articulada pel partit blasquista, i a les Illes la republicano-socialista. Així mateix, a les principals capitals espanyoles també guanyaren les forces republicanes. El desconcert del règim fou total i l'entusiasme de les forces antimonàrquiques esclatà als carrers. A Barcelona els crits de «Visca Macià i mori Cambó» il·lustraven clarament el gran canvi que s'havia produït també en el lideratge del catalanisme polític.¹⁰

DE LA REPÚBLICA CATALANA A LA GENERALITAT REPUBLICANA

El triomf lectoral d'ERC al Principat féu que Macià, conscient de la profunditat de la crisi de la monarquia, proclamés el 14 d'abril de 1931 la República catalana dins d'una República federal espanyola, quan encara no s'havia fet cap declaració republicana a Madrid i la continuïtat de la monarquia era una incògnita.¹¹

Moments abans, Lluís Companys, també líder d'ERC, havia proclamat simbòlicament la República des de l'Ajuntament de Barcelona. Més enllà d'un

10. Francesc Macià ha estat objecte de diferents monografies, d'entre les quals destaquem: Enric JARDÍ, *Francesc Macià, president de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981; Enric UCÉLAY-DA CAL, *Francesc Macià. Una vida en imatges*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1984; Zeneida SARDÀ, *Francesc Macià vist per la seva filla Maria*, Barcelona, Destino, 1989; Pere GABRIEL, «Francesc Macià i Llussà. Militar i polític», a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents, 1714-2003*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003; Josep M. ROIG I ROSICH, *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català*, Barcelona, L'Esfera dels Llibres, 2006.

11. Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació de la República a Catalunya* (a cura de Pere GABRIEL), Barcelona, Curial, 1977. Encara avui és un document imprescindible per a l'estudi d'aquells moments.

reflex de les diferents sensibilitats que conviuen en un mateix partit, cal analitzar la transcendència de les dues proclames. La iniciativa de Macià, a diferència de la de Companys, anà molt més enllà d'un acte simbòlic, ja que prengué concreció política amb la constitució d'un govern provisional. L'existència política d'una República catalana precedí, doncs, l'existència de la mateixa República espanyola. Fou l'acte de sobirania política catalana més important de tota la modernitat i també un dels més fructífers, ja que possibilità l'existència d'un govern autòcton que no era fruit d'una mera concessió de Madrid, per bé que la legitimació d'aquest govern sí que fos fruit d'una negociació política amb el poder central.¹²

El 17 d'abril, tres dies després de la proclamació, una delegació del govern espanyol, composta per Marcel·lí Domingo, Fernando de los Ríos i Lluís Nicolau d'Olwer, arribà a Barcelona per negociar amb Macià. Dels acords que s'establiren en sortí el compromís de renunciar al terme *República catalana* i reprendre el de *Generalitat de Catalunya*, l'antiga institució del govern del Principat anterior al 1714.

Macià, que acceptà aquesta transformació per pragmatisme polític, afirmà que havia estat el sacrifici més gran de la seva vida, per les concessions que va haver de fer: renunciar a un nom políticament molt clar –sobretot internacionalment– a canvi d'un altre més vague i pactar un acord amb Madrid per assolir l'autogovern. Efectivament, hi va haver concessions, però no pas cap renúncia substantiva a una aspiració d'autogovern «de màxims», com evidencià la redacció del mateix text de l'Estatut de Núria, molt ambiciós fins i tot des d'una perspectiva actual.¹³ La Generalitat, d'ençà d'aleshores, va funcionar com una veritable República encoberta.

12. He desenvolupat més extensament aquesta idea a Enric PUJOL, «República catalana i Generalitat Republicana. Una reconsideració historiogràfica i política», *Eines* (Barcelona), núm. 2 (tardor 2007), p. 179-189.

13. Per a un jurista de prestigi com Francesc Maspons i Anglès, el canvi de nom de *República catalana* pel de *Generalitat de Catalunya* no invalidava de cap manera l'acte de sobirania que s'havia realitzat. Ell mateix elaborà el 1932 un dictamen sobre la qüestió, en plena discussió de l'estatut a Madrid, titulat «La Generalitat de Catalunya i la República espanyola», que més recentment s'ha editat a *República catalana, Generalitat de Catalunya i República espanyola. A l'entorn de «La Generalitat de Catalunya i la República espanyola» de Francesc Maspons i Anglès*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2006.

L'ESTATUT DE NÚRIA (1931) I L'ESTATUT DE 1932

Per establir el nou règim d'autogovern català, una assemblea representativa dels municipis de Catalunya va haver d'elaborar un projecte d'estatut. El projecte, abans de ser tramès al Parlament de Madrid, va ser aprovat massivament en referèndum pel poble català el 2 d'agost de 1931. Obtingué un 99% de vots favorables, amb una participació del 78%; no pas petita, doncs. Aquests resultats certifiquen que Macià, en la seva reivindicació sobiranista, no estava sol sinó que tenia la immensa majoria del Principat rere seu.¹⁴

L'Estatut de Núria reconeixia, entre d'altres aspectes, la categoria de Catalunya com a «estat autònom», el dret a l'autodeterminació, l'oficialitat única de la llengua catalana i la divisió dels principals impostos entre la Generalitat i la República espanyola. Per part catalana, s'entenia que les Corts espanyoles s'havien de limitar a ratificar el text aprovat per la immensa majoria de l'electoral català. La realitat, però, fou tota una altra.¹⁵

El 6 de maig de 1932, l'Estatut de Núria començà a discutir-se a les Corts espanyoles, després d'haver patit molts retards pel fet d'haver quedat relegat a l'aprovació prèvia d'una nova Constitució espanyola, votada el desembre de 1931. Des de la seva aprovació en referèndum a Catalunya, l'agost de 1931, les aspiracions catalanes van rebre crítiques, atacs i boicots diversos fora del Principat, entre els quals destaca el que es féu en contra de productes catalans. No fou fins després de l'intent de cop d'estat del general Sanjurjo, del 10 d'agost, que s'abreujaren els debats parlamentaris. Manuel Azaña, aleshores cap del govern espanyol, féu un abrandat discurs defensant-ne l'aprovació, que es va fer efectiva el 9 de setembre de 1932.

L'Estatut aprovat finalment per les Corts espanyoles retallava i aigualia clarament el projecte de Núria. Així, l'article primer va definir Catalunya no pas com a «estat autònom», sinó com a *región autónoma dentro del Estado español*. Es negà el dret a l'autodeterminació. La consideració del català com a única llen-

14. Per resseguir tot el cicle que tractem, vegeu Manuel GERPE, *L'estatut d'autonomia de Catalunya i l'estat integral*, Barcelona, Edicions 62, 1977.

15. Sobre la defensa feta pels parlamentaris catalans hi ha diferents treballs: Fèlix CUCURULL, *Defensa de l'estatut d'autonomia de Catalunya*, Barcelona, Undarius, 1976; Josep M. ROIG I ROSICH, *L'estatut de Catalunya a les corts constituents (1932)*, Barcelona, Curial, 1978; i Arnau GONZÁLEZ, *Els diputats catalans a les corts constituents republicanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

gua oficial a Catalunya tampoc no fou aprovada, per bé que sí que fou cooficial. Amb molt poc poder financer, la Generalitat va haver d'assumir, tanmateix, tota una sèrie d'atribucions mai abans no assolides i va poder començar a funcionar com a govern autònom.

Malgrat totes les retallades, l'Estatut de 1932 contemplava competències que avui ens semblen insòlites, per importants. Era la Generalitat qui organitzava l'administració de justícia i nomenava els jutges i el Tribunal de Cassació. Era la Generalitat qui tenia la competència exclusiva sobre la legislació de règim local, cosa que li va permetre, per exemple, tenir una llei municipal pròpia i poder convocar eleccions. El conseller de Governació manava no solament els mossos d'esquadra, sinó també tots els cossos policials, guàrdia civil inclosa. Les atribucions exclusives del govern català li van permetre elaborar una llei de cooperatives i una nova llei territorial, que no s'implantà fins al 1936, amb trenta-vuit comarques reunides en nou vegueries. Van desaparèixer les diputacions provincials i els governadors civils.¹⁶

Naturalment, si fem la comparativa amb la primera experiència de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1924), no hi havia ni punt de comparació. La Mancomunitat era una reunió de diputacions sense atribucions noves, amb una assemblea d'elecció indirecta i sense un règim jurídic propi. Amb la Generalitat republicana s'instituï un parlament elegit per sufragi directe, un govern que el representava, un tribunal de cassació i un estatut que fixava les atribucions de l'autogovern. Uns elements impensables en l'època de Mancomunitat que constituïen una molt bona base per bastir-hi un autogovern veritable.

La línia de continuïtat entre la República catalana i la Generalitat republicana és ben clara, per més que avui no sigui una cosa òbvia per al gran públic. Sense l'una no hi ha l'altra. En canvi, la línia de continuïtat entre la Generalitat republicana i la Generalitat medieval s'havia trencat evidentment el 1714, amb la desaparició de les institucions polítiques pròpies. La Generalitat republicana fou una institució nova que encobria, amb un nom antic, una República moderna.

16. El text de tots dos estatuts, junt amb un introducció històrica de Jordi CASASSAS YMBERT, es pot trobar a *Textos per la llibertat de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2004.

ELS PRIMERS TEMPS DE LA GENERALITAT REPUBLICANA (1931-1933)

La reacció irada que tot el procés de discussió estatutària i d'assoliment de l'autogovern català provocà a Madrid i en diferents indrets de l'Estat espanyol contrasta amb l'entusiasme que produí en importants sectors socials del conjunt de territoris de llengua catalana. Ja la proclamació de Macià del 14 d'abril de 1931 suscità a la Catalunya del Nord una gran expectativa, tal com denunciava, des d'un diari parisenc, Charles Maurras, que advertí que «el sol nom de República catalana desvetlla i remou un fons de simpatia obscura que ningú no sospitava».¹⁷ A la resta de Països Catalans, l'esperança d'assolir un règim autonòmic similar al del Principat fou un objectiu polític de valencianistes i mallorquinistes. Menorca fins i tot intentà ser inclosa dins de l'estatut principatí, sense èxit.

La gran acceptació de la nova institució de govern va tenir un rendiment electoral per al partit que l'impulsà. Així, en les eleccions a Corts constituents del 28 de juny de 1931, ERC, aliada amb la Unió Socialista de Catalunya, amplià la victòria obtinguda el mes d'abril anterior. Progressivament, però, es produí un evident desgast polític derivat de la mateixa acció de govern.

La mort de Macià, el desembre de 1933, motivà el nomenament de Lluís Companys com a president de la Generalitat, que optà per formar un govern conjunt entre ERC, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres, Acció Catalana Republicana i la Unió Socialista.¹⁸ La coalició d'aquests partits s'imposà a la Lliga en les eleccions municipals de gener de 1934. Aquesta derrota electoral féu que la Lliga optés per retirar-se del Parlament de Catalunya, al·legant irregu-

17. Un fragment de l'article de Maurras on apareix aquesta frase fou publicat en el número de la *Revista de Catalunya* corresponent a maig de 1931 dedicat a la proclamació de la República a Catalunya, València, Mallorca i Menorca, que coordinà el director de la publicació, Ferran Soldevila. Vegeu-ne la p. 483.

18. Sobre la figura de Companys hi ha diferents estudis, sobretot centrats en la seva detenció i afusellament (com és el de Josep BENET, *El president Companys, afusellat*, Barcelona, Edicions 62, 2005) i en els Fets del Sis d'Octubre (com ara el d'Enric JARDÍ, *Companys i el 6 d'octubre*, Barcelona, Proa, 1997 o bé el d'Arnau GONZÁLEZ i Gisela BOU, *La creació del mite de Companys. El 6 d'octubre de 1934 i la defensa de Companys per Ossorio i Gallardo*, Barcelona, Base, 2007. Però no hi ha pas tantes monografies que repassin el conjunt de la seva trajectòria en el context històric en què visqué, com són els dos volums de Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Lluís Companys. President de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2006.

laritats en el procés electoral. Era el principi d'una espiral d'enfrontament que conduí als Fets d'Octubre de 1934.

Un plantejament mínimament sintètic del complex període que aleshores s'obrí –i no diguem ja del que constituí la Guerra Civil de 1936-1939– requerriria un estudi més extens que el que aquí es presenta. Però sí que val la pena reportar dues coses sobre la trajectòria posterior de la Generalitat. La primera: que, en les difícilíssimes circumstàncies de la guerra, la Generalitat es mantingué com a govern dels catalans. I al principi del conflicte arribà, fins i tot, a tenir atribucions militars i a comportar-se com un veritable estat sobirà. Fins que, a partir de 1937, veié dràsticament reduïdes les seves atribucions per part del govern central instal·lat a Barcelona mateix. I la segona cosa: que, malgrat la dictadura franquista, la institució persistí en l'exili, cosa que possibilità la seva restitució al final del franquisme –per més que la manera com fou feta suscità la crítica dels principals partits democràtics que havien sostingut la lluita antidictatorial.

BIBLIOGRAFIA GENERAL (NO INCLOSA EN LES NOTES)

- BALCELLS, Albert. «Catalunya contemporània». A: BALCELLS, Albert (dir.): *Història de Catalunya*. Barcelona: L'esfera dels Llibres, 2004.
- CASASSAS, Jordi (dir.). *L'època dels nous moviments socials (1900-1936)*. Vol. 8 d'*Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995.
- (dir.). *Atles del catalanisme*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2012.
- COSTA-PAU, Manuel (dir.). *Els Països Catalans*. Vol 11 d'*Ulisses. Enciclopèdia de la recerca i la descoberta*. Barcelona: Ulisses, 1984.
- CUCURULL, Fèlix. *Catalunya republicana i autònoma 1931-1936*. Barcelona: La Magrana, 1984.
- GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1979-1986. 23 vol.
- MOLAS, Isidre (ed.). *Diccionari dels partits polítics de Catalunya. Segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2000.
- PUJOL, Enric (dir.). *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines 1900-1936*. Girona: Viena; Casa de Cultura de Girona, 2009.

- RAGUER, Hilari (dir.). *De la gran esperança a la gran ensulsiada (1930-1939)*. Vol. 9 d'*Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep M. (dir.). *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents, 1714-2003*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.
- UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura, política*. Barcelona: La Magrana, 1982.